

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΙΟΥΛΙΟΣ 2014

ΚΟΥΤΛΑ ΒΙΡΝΑ

ΕΠΙΒΛ.

ΤΣΙΡΑΚΗ ΣΟΦΙΑ

“ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ - ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟ ”
ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

_ περιεχόμενα

αφετηρία

ο τρίπολο [γίαννενα-λίμνη-νησί]
σχέση | αντίστιξη

ανάλυση

οικισμός
νησιώτες
κάλυψη
δίκτυο

τα μοναστήρια ως συνθέσεις

διατάξεις
ο τύπος

επιλογή θέματος

η ιδέα
τα εργαστήρια
κτιριολογικό

συνθετική διαδικασία

επιλογή θέματος
χαράξεις
η πορεία της κύριας εισόδου

σχέδια

κατόψεις
τομές
όψεις
καθολικό

3

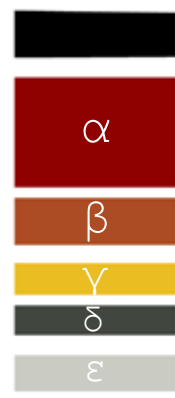
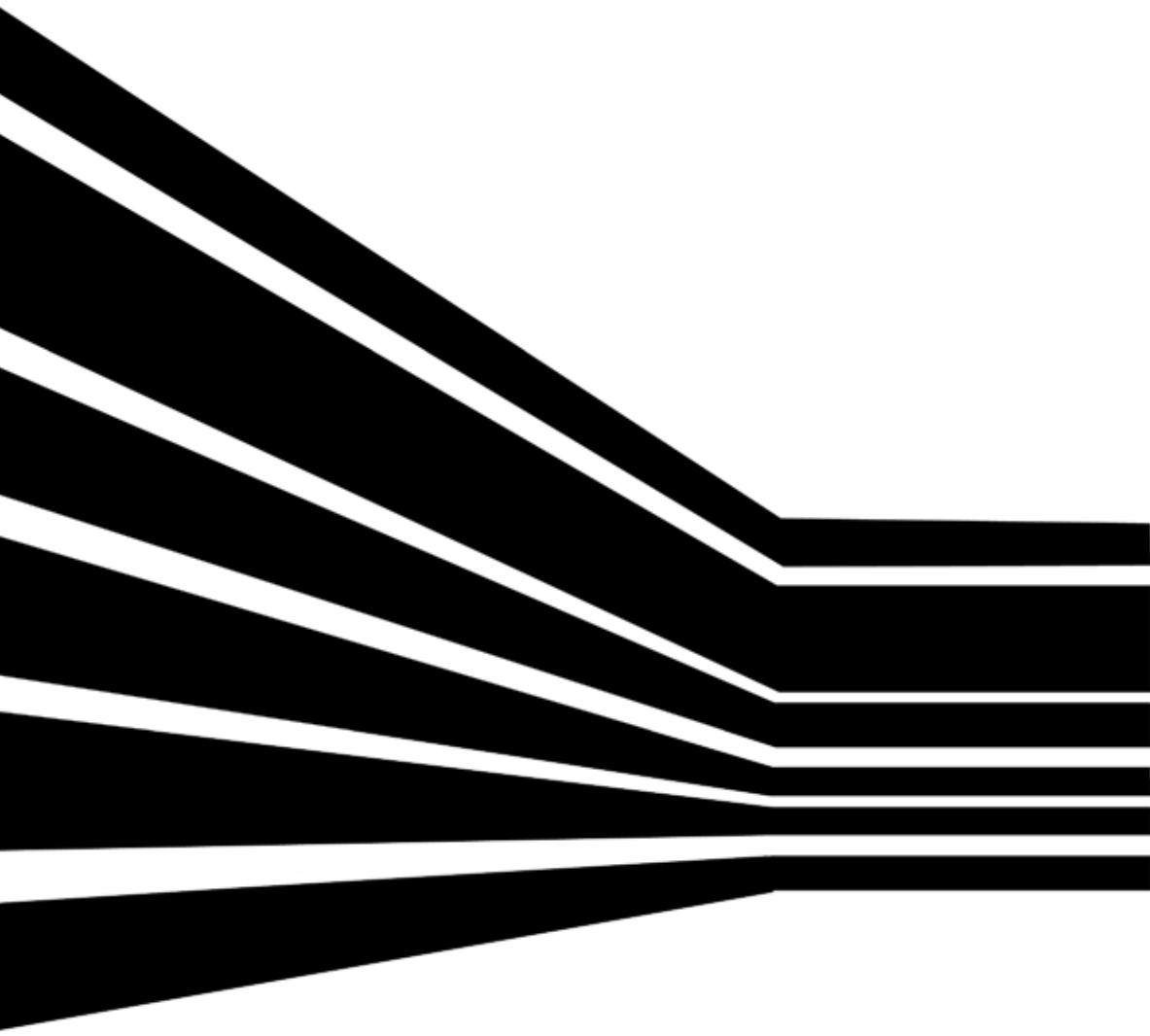
7

15

21

27

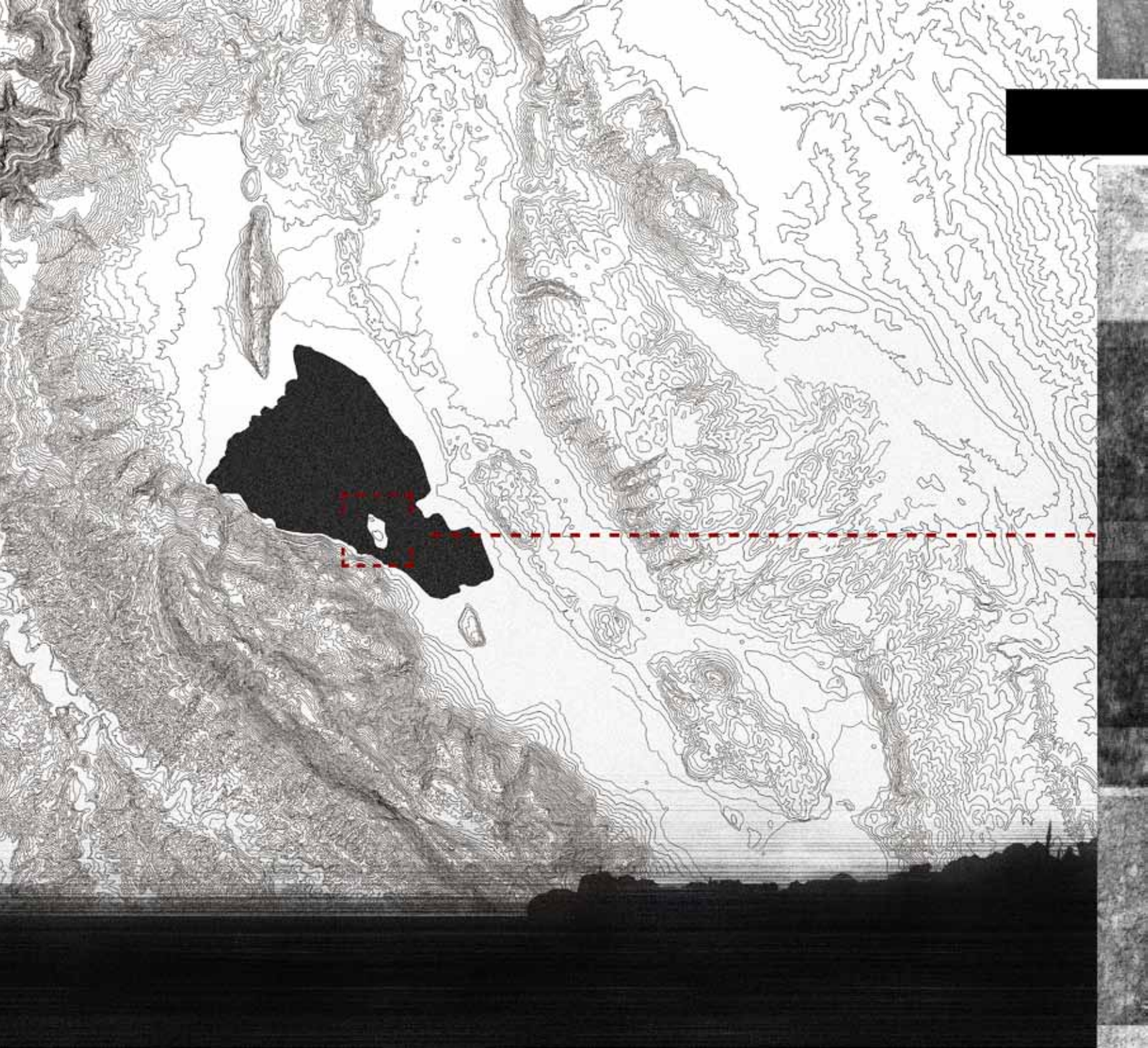
33

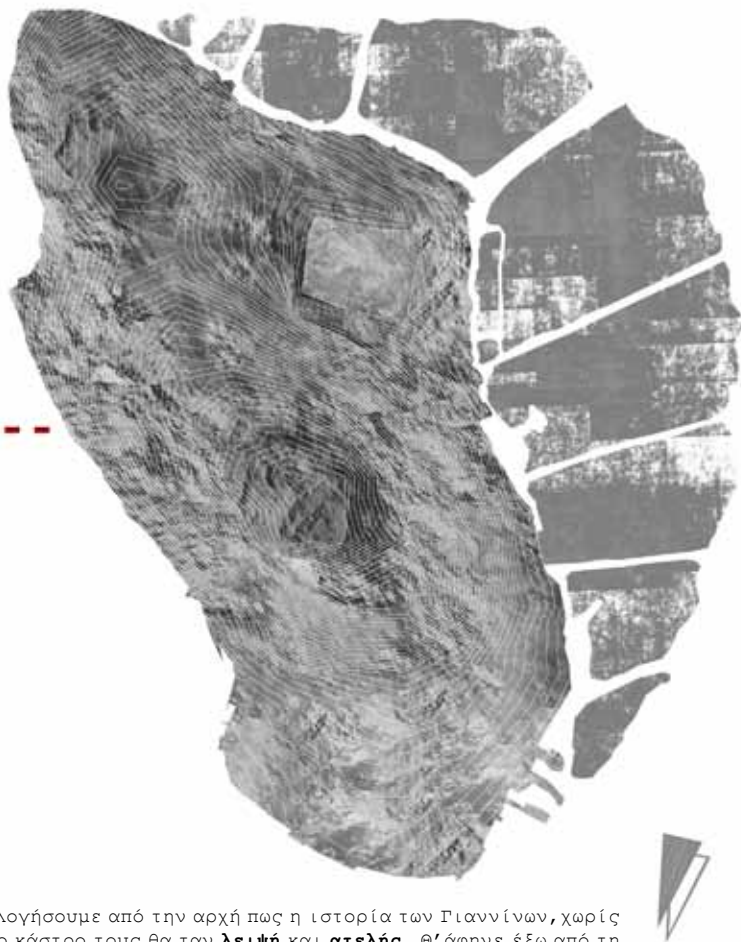
_αφετηρία

Η παρούσα διπλωματική εργασία τιτλοφορείται «Μοναστήρι-Σπουδαστήριο στο Νησί Ιωαννίνων». Αν και λιτός, τούτος ο τίτλος που της δόθηκε συμπυκνώνει στο νόημα του μια ολόκληρη διαδρομή από σκέψεις, σχέσεις και αποφάσεις. Το αντικείμενο και ο τόπος μελέτης που απεικονίζονται σ' αυτόν δεν αποτέλεσαν ποτέ διακριτά ζητούμενα . Το αντικείμενο και ο τόπος του γεννήθηκαν μαζί, με μια σχεδόν ταυτόχρονη διαδικασία και οδηγήθηκαν από 'κει κι ύστερα αναπόσπαστα προς την ωρίμανση τους. Η σχέση ανάμεσα τους είναι σχέση ριζωματική και, μάλιστα, σε τέτοιο βαθμό ώστε ο τίτλος να μην αντανάκλα απλώς μια πρόθεση σχεδιασμού του χώρου, αλλά την ίδια την πρόθεση σχεδιασμού του συγκεκριμένου τόπου με τον συγκεκριμένο τρόπο.

το τρίπολο [γιάννενα-λίμνη-νησί]

Η ιστορία των Ιωαννίνων με την ιστορία του Νησιού πάνε χέρι-χέρι. Δεν μπορεί κανείς να αντιμετωπίσει τα δύο αυτά μέρη ως ανεξάρτητους πόλους, αλλά μόνον ως μονάδες ενός ευρύτερου όλου, στο οποίο, μάλιστα, θα πρέπει να προσθέσει και τη λίμνη για να συνθέσει, εν γένει, τον τόπο και την ιστορία του. Γιατί τα τρία αυτά στοιχεία, μαζί και αναπόδραστα, δημιουργούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αναπτύσσεται η κοινωνία, η οικονομία και ο πολιτισμός.

Από τη μια πλευρά τα Γιάννενα με το κάστρο τους και από την άλλη «σε απόσταση βολής πυροβόλου»¹ το Νησί. Ανάμεσά τους η Παμβώτιδα, η **«τα πάντα τρέφουσα»** λίμνη, όπως μας υποδεικνύει το όνομά της [«Παμβώτωρ» ή «Παμβώτηρ», λέξη ομηρική που σημαίνει «ο τα πάντα τρέφων»]. Η λίμνη αντιμετωπίζεται, εδώ, ως ενότητα: είναι η λίμνη με τα ψάρια της, με τον κάμπο και τα ζώα του, είναι ζωογόνο στοιχείο του τόπου και μετέχει ουσιαστικά στη ζωή των ανθρώπων.

“οφείλουμε να ομολογήσουμε από την αρχή πως η ιστορία των Γιαννίνων, χωρίς το νησί, μόνο με το κάστρο τους θα ταν **λειψή** και **ατελής**. Θ’ άφηνε έξω από τη ζωή και τη μοίρα του τόπου, της θρυλικής πολιτείας τον ψυχικό της κόσμο, τα σπαράγματα της ψυχής, τις αγωνίες του νου, τον μαγικό κόσμο της πίστης...”
Κ.Νικολαΐδης

σχέση | αντίστιξη

Κ
Ο
Ι
Ν
Ό
Σ

Τ
Ό
Π
Ο
Σ

ό
ρ
ι
ο

Για τα Γιάννενα και το Νησί η λίμνη αποτελεί το χωρικό εκείνο στοιχείο που λειτουργεί άλλοτε ως **όριο** και άλλοτε ως **κοινός τόπος** ανάμεσα τους. Ακριβώς αυτή της η έκφραση είναι, επιπλέον, που αισθητοποιεί ευθύς εξ' αρχής το δίπολο «σχέση-αντίστιξη» μεταξύ τους. Το Νησί μοιράζεται με τα Γιάννενα την ίδια ιστορία, όμως η ζωή σ' αυτό αναπτύσσεται διαφορετικά. Η ιστορία του Νησιού είναι η ιστορία των μοναστηριών του. Ο μικρός αυτός τόπος σπάρθηκε στους βυζαντινούς χρόνους από μοναστήρια κι αποτέλεσε σε όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας καταφύγιο για κατατρεγμένους. Ο χαρακτηρισμός του ως «κιαφίρ αντασί», δηλαδή «Νησί των Απίστων», είναι δηλωτικός της ετερότητας του εν συγκρίσει με την πόλη των Ιωαννίνων. Απέναντι, λοιπόν, από τους μιναρέδες του κάστρου έχουμε την ανάπτυξη μιας ολόκληρης μοναστικής πολιτείας, την ανάπτυξη μιας διαλεκτικής τόσο ανεμπόδιστης που παίρνει διάσταση συμβολική.

διαγράμματα
σχέσεων

μιναρέδες_μοναστήρια

οικισμοί

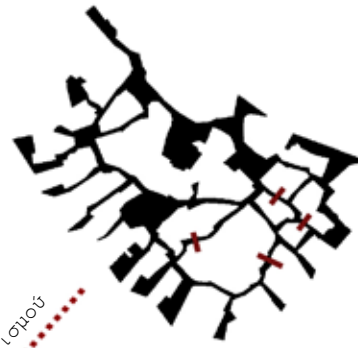
δίκτυα

_ανάλυση

“Παρατηρώντας το νησί από τις όχθες της λίμνης δεν φαντάζεται κανείς εύκολα την ιστορία του. Μόνο σαν πατήσει κανείς το πόδι του εκεί αρχίζει να ανακαλύπτει τις πραγματικές διαστάσεις του χώρου, της κοινωνίας, της οικονομίας, του πολιτισμού, με προεξάρχουσα τη θρησκευτική διάσταση...”

χαρακτηριστικές
τομές

δίκτυο οικισμού

ξύλο

πέτρα

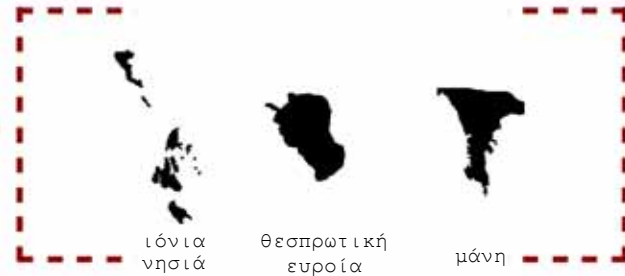
ασβέστης

“Το χωριό του νησιού έχει την ομορφιά της ανθρώπινης ζωής. **Δε φτιασιδώνεται**, δεν “αναπαλαιώνεται”. Ζει απλά, άρεμα, χωρίς βουή την ταραχή, το σάλαγο των πολιτειών μας...”

Το Νησί αποτελεί μια από τις ελάχιστες περιπτώσεις νησιού μέσα σε λίμνη που κατοικείται. Δεν έχει δικό του όνομα- λέγεται «Νησί Ιωαννίνων»-, καταφέρνει, όμως, να έχει μια πολύ ιδιαίτερη, δική του **ταυτότητα** που το ξεχωρίζει σε σχέση με τα Γιάννενα. Αυτό οφείλεται στον τρόπο που το Νησί ενσωματώνει στην ανάπτυξή του την ιστορία του. Ο παραδοσιακός του οικισμός γεννιέται ανεπιτήδευτα και συμπυκνώνει μέσα του τις εκφάνσεις της ζωής των νησιωτών από την πρώτη εγκατάστασή τους εκεί μέχρι και σήμερα. Έτσι, αναγνωρίζει κανείς εύκολα τις πολύχρωμες και καθαρότατες αυλές που μνημονεύονται από τους διάφορους περιηγητές του 1600 και 1800, τις αραγμένες βάρκες στους διάσπαρτους μωλίσκους που θυμίζουν κάτι από τις φωτογραφίες του Μπαλάφα τη δεκαετία του '40, το χτίσιμο με πέτρα και ξύλο που μεταφέρει πάντοτε την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα της περιοχής. Το νησί αντανακλά, με λίγα λόγια, την ομορφιά της **ανθρώπινης ζωής**, την ουσία του κατοικείν.

όψεις του οικισμού

Ιόνια νησιά

Θεσπρωτική ευροιά

μάνη

ψάρεμα

Οι Νησιώτες δεν προέρχονται από την περιοχή των Ιωαννίνων. Σε σχέση με την **καταγωγή** τους έχουν διατυπωθεί 3 εικασίες που, ωστόσο, δεν έχουν εξακριβωθεί επιστημονικά. Η μια παράδοση θέλει τους Νησιώτες να προέρχονται από τα Ιόνια νησιά, μια άλλη να είναι έποικοι από τη Θεσπρωτική Ευροιά, ως τμήμα του πληθυσμού που μεταφέρθηκε εκεί στα χρόνια του Ιουστινιανού, ενώ η τρίτη- που πιθανολογείται πως είναι και η σωστή- αναφέρεται σε μανιάτικη καταγωγή των Νησιωτών. Το βέβαιο πάντως είναι, από τις διηγήσεις των περιηγητών, πως οι Νησιώτες ερχόμενοι στο Νησί διατήρησαν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά **ντοπιολαλιάς** και ενδυμασίας. Ο Κ. Κρυστάλλης γράφει για το ζήτημα: «Η λαλουμένη εν τη νήσω διάλεκτος ήτις ελαχίστας έχει τούρκικας λέξεις και παρουσιάζει προφοράν διάφορον της εν Ιωαννίνοις ομιλουμένης».

ψάθα

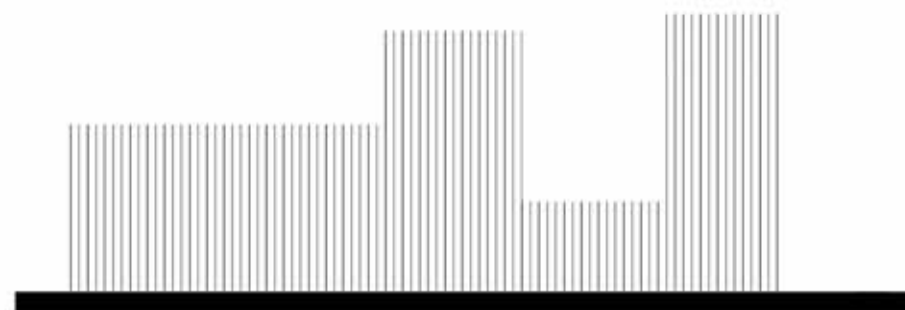
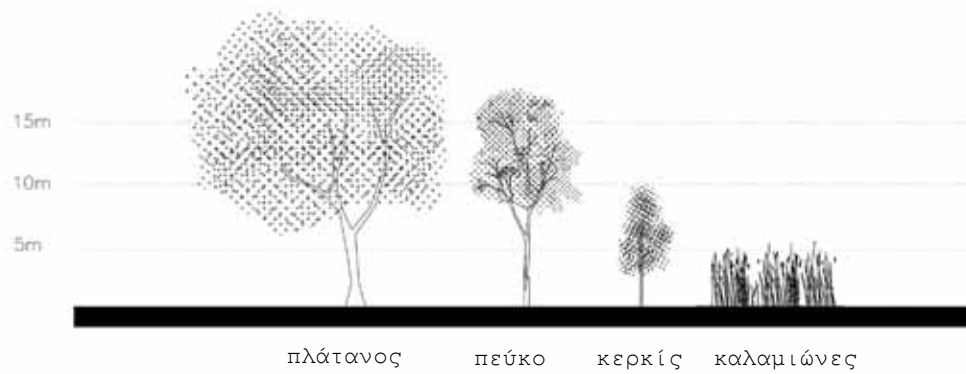
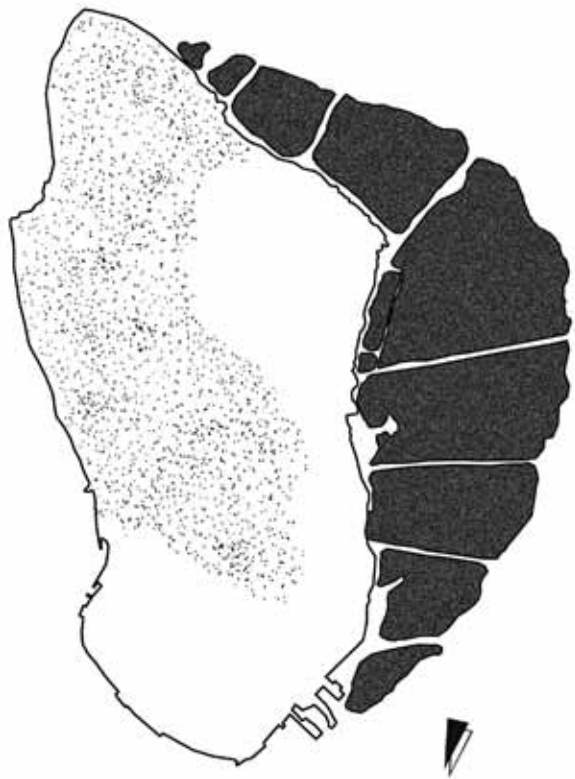

ασημουργία

Για τις δραστηριότητες των νησιωτών οι αναφορές είναι κοινές: κύρια ασχολία τους είναι το **ψάρεμα**. Από το 1922, μάλιστα, οι Νησιώτες οργανώνονται σε Συνεταιρισμό- τον πρώτο που δημιουργείται στην Ελλάδα- με σκοπό την αλιευτική εκμετάλλευση της λίμνης. Άλλες ασχολίες τους είναι η ασημουργία, οι μεταφορές και, από τη δεκαετία του '70 και μετά, ο τουρισμός.

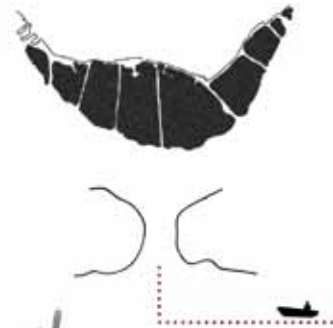
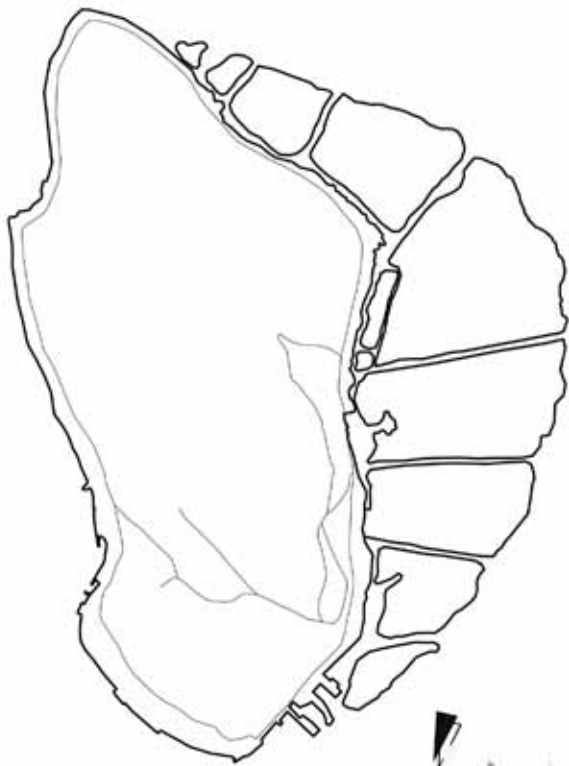
κάλυψη

διάγραμμα πυκνότητας φυτεύσεων

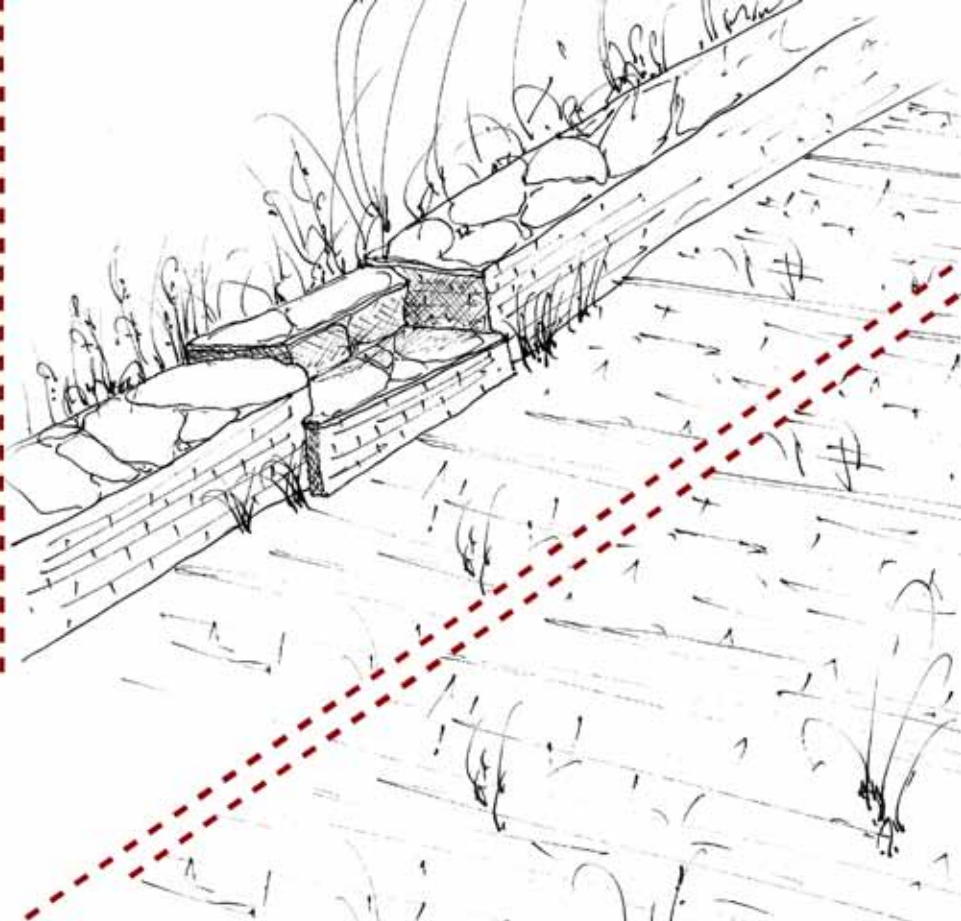
Όσον αφορά την κάλυψη είναι σημαντικό να τονιστεί πως από τη φύση του το Νησί είναι ξηρός, **βραχώδης λόφος**. Η αλλαγή στην εικόνα του έρχεται τη δεκαετία του '60 όταν το Νησί φυτεύεται με πεύκα τα οποία, πλέον, καλύπτουν το μεγαλύτερό του μέρος. Οι όχθες του, από την άλλη πλευρά, κατακλύζονται από καλαμιώνες που σε περιπτώσεις ξεπερνούν το ύψος των πέντε μέτρων και που, στο σύνολό τους, τροποποιούν τη μορφή του υδροφόρου ορίζοντα. Μοιάζει, δηλαδή, να τριγυρίζεται το Νησί από ένα άλλο μικρότερο νησί φτιαγμένο από καλάμια. Σε όλη του την έκταση θα βρει κανείς πλατάνια και κουτσουπιές σε μεγάλη πυκνότητα.

Η κύρια πρόσβαση στο Νησί γίνεται με το καραβάκι της γραμμής Γιάννενα-Νησί που ενώνει τον μώλο του κάστρου από την πλευρά της πόλης με το μικρό λιμάνι του οικισμού του Νησιού. Αυτοκίνητα στο Νησί δεν υπάρχουν παρά μόνον σε ειδικές περιπτώσεις. Οι Νησιώτες εναποθέτουν τα αυτοκίνητά τους απέναντι από το λιμάνι του οικισμού στη θέση Ντραμπάτοβα, που αποτελεί και την κοντινότερη απόσταση από όχθη σε όχθη. Από 'κει μεταβιβάζονται στις ιδιόκτητες **βάρκες** τους για να καταλήξουν σε κάποιον από τους πολλούς μωλίσκους ανάμεσα στα περάσματα των καλαμιώνων.

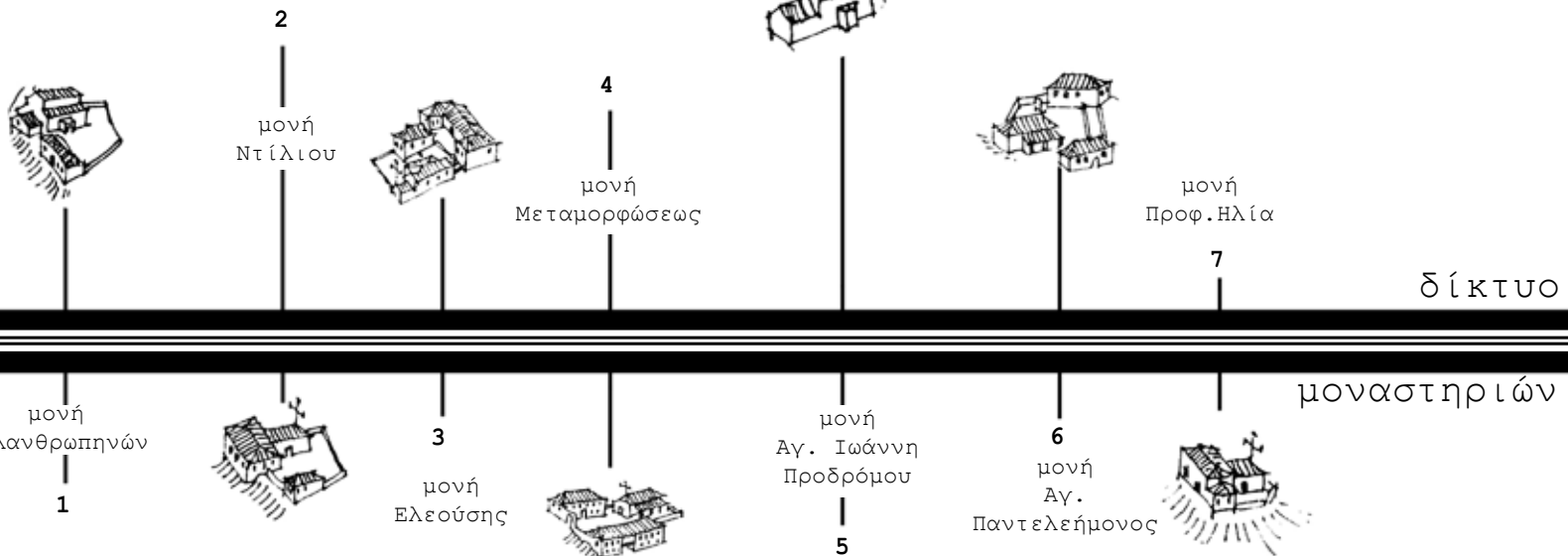

Στο εσωτερικό του νησιού, πέραν της ανάπτυξης του δικτύου του οικισμού, αναγνωρίζει κανείς δύο ακόμη δίκτυα. Το πρώτο και κύριο δίκτυο είναι ο περιμετρικός δρόμος που αναπτύσσεται στα όρια της όχθης.

Ο δρόμος έχει για το Νησί διπλό ρόλο• από τη μια λειτουργεί ως **κόμβος** μεταξύ στεριάς και λίμνης και από την άλλη επιφορτίζεται ως προς τη σημασία του στο χέρσο κομμάτι όντας εκείνος που παραλαμβάνει την τυχόν κίνηση του αυτοκινήτου. Στον αντίποδα του πρώτου δικτύου έρχεται το δεύτερο που ξεκινά στα όρια του οικισμού και οργανώνει τον άξονα των μοναστηριών . Ο άξονας αυτός αναπτύσσεται υπό τη μορφή περιπάτου• πρόκειται, ουσιαστικά, για μια διαδρομή που κινείται σαν «φρύδι» στις παρυφές του πευκοδάσους και ακολουθεί, ακριβώς, την ανάπτυξη των μοναστηριακών συγκροτημάτων.

Στο Νησί υπάρχουν **εφτά** μοναστήρια, όλα μνημεία της βυζαντινής περιόδου. Η μοναστική ζωή ξεκινά εκεί κατά τον 13ο αιώνα, αιώνα που αποτελεί περίοδο ακμής τόσο για το ίδιο το Νησί όσο και για την πόλη των Ιωαννίνων. Τα μοναστήρια κτίζονται κατά κύριο λόγο στη Βόρεια (Β) και Βορειοδυτική (ΒΔ) πλευρά του Νησιού και οι θέσεις που κατέχουν αποτελούν, χωρίς καμιά αμφιβολία, αντικείμενο **επιλογής** και όχι αναγκαιότητας. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνουν τόσο η μορφολογία όσο και οι συνθήκες έκτασης στην Νοτιοανατολική (ΝΑ) πλευρά του Νησιού που, αντιστοίχως, προσφέρονται για την ανέγερση όμοιων κτισμάτων. Όλα τα μοναστήρια του Νησιού τοποθετούνται στο χώρο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να σχετίζονται κύρια με τη φύση. Τα στοιχεία του ορίζοντα συνθέτουν ένα τοπίο «ηδίστης όψεως» από βράχους, δέντρα και καλαμιώνες μέσα στο οποίο γεννάται και αναπτύσσεται η ιδιαίτερη μοναστική ζωή του Νησιού.

_τα μοναστήρια ως συνθέσεις

Τα μοναστηριακά συγκροτήματα αποτελούν **ιδιαίτερο αντικείμενο** αρχιτεκτονικής σύνθεσης λόγω της ιδιότυπης λειτουργικής τους δομής. Από τη μια αποτελούν κέντρα **λατρείας**, ενώ από την άλλη λειτουργούν ως υποδοχέας μιας **κοινοβιακής ζωής**. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά αποτελούν και τα βασικά συνθετικά στοιχεία των υπαρχόντων μοναστηριών, με το βάρος να πέφτει αφενός μεν στο καθολικό –που υποβάλλει τον μνημειακό άξονα της σύνθεσης–, αφετέρου δε στην κτιριολογική διάρθρωση των λειτουργικών μερών της μονής, η οποία δίνει υπόσταση στον περιβάλλοντα του ναού χώρο.

Με βάση την παραπάνω προσέγγιση ο Ντίνος Παπαιωάννου στη διατριβή του με τίτλο «Τα ελληνικά μοναστήρια σαν αρχιτεκτονικές συνθέσεις. Διερεύνηση των διατάξεών τους» διαιρεί τα μοναστηριακά συγκροτήματα σε ορισμένες βασικές κατηγορίες:

1_Τα απλά ελεύθερα συγκροτήματα.

Πρόκειται για τον βασικό τύπο διάταξης των συγκροτημάτων. Τα συγκροτήματα διατηρούν το κλειστό περίκεντρο σχήμα του περιβόλου και την κεντρική σ' αυτό θέση του καθολικού.

2_Τα σύνθετα ελεύθερα συγκροτήματα.

Συγκροτήματα που έχουν υποστεί αλλοιώσεις και ως αποτέλεσμα εμφανίζουν πολύπλοκες διατάξεις. Παρότι ενυπάρχει, εδώ, ο βασικός τύπος συχνά δεν γίνεται αντιληπτός.

3_Τα τελείως ελεύθερα συγκροτήματα.

Συγκροτήματα που λόγω της προσαρμογής τους στη μορφολογία του εδάφους έχουν παράξει ιδιαίτερες μορφές διατάξεων.

4_Τα ανοικτά ελεύθερα συγκροτήματα.

Μικρά συγκροτήματα στα οποία η ύπαρξη μοναστηριακού χώρου υποδηλώνεται πολύ πιο ελεύθερα. Ελεύθερη, επίσης, εμφανίζεται και η σχέση του καθολικού με τα άλλα κτίσματα.

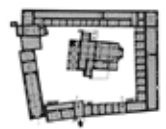
5_Τα κανονικά συγκροτήματα.

Συγκροτήματα που οργανώνονται με συνειδητή άρνηση κάθε είδους συνθετικής ελευθερίας και βάσει μιας τυπικής γεωμετρικής κανονικότητας.

6_Συγκροτήματα με δυτική επίδραση.

Πρόκειται για μεμονωμένες εξαιρέσεις του καθιερωμένου τύπου της ορθόδοξης ανατολικής μοναστηριακής παράδοσης. Τα συγκροτήματα αυτά ως ένα βαθμό αγνοούν συνειδητά τις επιταγές της ορθόδοξης παράδοσης και υιοθετούν σε γενικές γραμμές τη χαρακτηριστική διάταξη των μοναστηριών της Δύσης.

[ΑΠΛΑ
ΕΛΕΥΘΕΡΑ]

Μ. ΟΡΙΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ
ΕΤΟΝ ΚΙΘΑΙΡΙΩΝΑ
ΚΑ. 1/1000

[ΣΥΝΘΕΤΑ
ΕΛΕΥΘΕΡΑ]

ΝΕΑ ΜΟΝΗ ΧΙΟΥ
ΚΑ. 1/1000

[ΤΕΛΕΙΩΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΑ]

ΜΟΝΗ ΕΛΛΗΣΣΕ
ΚΑ. 1/1000

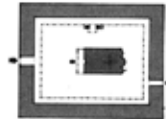
[ΑΝΟΙΚΤΑ
ΕΛΕΥΘΕΡΑ]

ΜΟΝΗ ΒΛΑΧΟΥ ΕΤΩΝ
ΑΚΑΡΜΑΝΙΑ
ΚΑ. 1/1000

[ΚΑΝΟΝΙΚΑ]

ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ
ΤΡΙΚΕΡΕΙ
ΚΑ. 1/1000

[ΜΕ ΔΥΤΙΚΗ
ΕΠΙΔΡΑΣΗ]

ΜΟΝΗ ΤΣΑΜΒΙΚΑΣ
ΕΤΩΝ ΡΟΔΟ
ΚΑ. 1/1000

Τα μοναστηριακά συγκροτήματα του Νησιού εντάσσονται, σύμφωνα με τη διατριβή του Ν. Παπαιωάννου, στην κατηγορία των «ανοικτών ελεύθερων συγκροτημάτων». Αυτό σημαίνει πως πρόκειται για μικρά συγκροτήματα στα οποία η ελευθερία υπαγορεύεται, ακριβώς, από την περιορισμένη κλίμακα των κτιριολογικών τους αναγκών. Οι κτιριολογικές τους ανάγκες, δηλαδή, είναι σχετικά συρρικνωμένες και για την κάλυψή τους δεν απαιτείται τα συγκροτήματα να αναπτυχθούν τόσο ώστε να σχηματίσουν ενιαίο, συνεχή, κλειστό περίβολο γύρω απ' το καθολικό. Έτσι, η έννοια της κλειστής περίκεντρης διάταξης ατονεί ή ακόμα και εξαφανίζεται τελείως. Μαζί της ατονεί και εξαφανίζεται η έννοια της εσωτερικής και απομονωμένης μοναστηριακής αυλής. Η ύπαρξη αυτού του χώρου υποδηλώνεται, εδώ, πολύ πιο ελεύθερα. Ταυτόχρονα, εμφανίζεται ελεύθερη και η σχέση του καθολικού προς τα άλλα κτίσματα και, μάλιστα, με τέτοιο τρόπο ώστε, πλέον, η κεντρική του θέση μέσα στον χώρο να υποδηλώνεται από το πνευματικό του περιεχόμενο. Λόγω της συνθετικής εέυθερίας στα συγκροτήματα αυτά ο μνημειακός άξονας, ο άξονας δηλαδή της εισόδου στο καθολικό, μπορεί να είναι έξω από το συγκρότημα.

ο ιδιότυπος χαρακτήρας

Για τα μοναστήρια του Νησιού η ανάλυση της συνθετικής τους οργάνωσης αποτελεί συνθήκη αναγκαία, όχι, όμως, και ικανή για να καταφέρει να αποδώσει το σύνολο της παρουσίας τους στον τόπο. Πιθανώς, μάλιστα, να πρέπει η περιγραφή να αποδεσμευτεί κατά τι από την καθαρή δομή για να μπορέσει να αρθρώσει, έτσι, την πιο ουσιώδη συνιστώσα της ύπαρξής τους : τον **τρόπο λειτουργίας** τους.

Σε όλα τα 250 χρόνια λειτουργίας τους, τα μοναστήρια του Νησιού παίζουν έναν σοβαρότατο ρόλο στη διατήρηση και την ανάπτυξη των πνευματικών δυνάμεων του τόπου. Στους κόλπους τους αναπτύσσονται σπουδαία **«Σπουδαστήρια»** [ή αλλιώς «Φοιτητήρια»] που λειτουργούν με την ανοχή του κατακτητή και έχουν ως κύριο στόχο την εκμάθηση και τη συντήρηση της λαϊκής τέχνης. Από το έργο του Αθηναγόρα «Νέος Κουβαράς» [που δημοσιεύεται στα Ηπειρωτικά Χρονικά το 1929] παίρνουμε, μάλιστα, την πληροφορία πως κάθε μοναστήρι λειτουργεί σαν Σπουδαστήριο ήδη πριν από τη δημιουργία του φημισμένου Σπουδαστηρίου της Μ. Φιλανθρωπηνών, γεγονός που πιστοποιεί τις βαθιές ρίζες των παιδευτικών πρακτικών τούτων των μοναστηριών.

Η ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΣΥΝΤΕΧΝΙΕΣ

Οι ναοί και τα μοναστήρια του Νησιού στην περίοδο της Τουρκοκρατίας αποτελούν τους καλύτερους εργοδότες για την αγιογραφία, τη ξυλογλυπτική και, κυρίως, για την **ασημουργία** και τη **χαλκουργία**, εγκαθιδρύοντας με τον τρόπο αυτό τη μακραίωνη παράδοση των Ιωαννίνων στις προκείμενες τέχνες. Παράλληλα, όμως, στα Σπουδαστήρια του Νησιού αναπτύσσεται και η λόγια παράδοση. Οι μαθητές διδάσκονται **φιλοσοφία** και ερμηνεύουν αρχαίους συγγραφείς. Δείκτη της παράδοσης αυτής αποτελεί η σπάνια για τον ελλαδικό χώρο αγιογραφία της Μ. Φιλανθρωπηνών που απεικονίζει τους 7 Έλληνες φιλοσόφους [Πλάτωνα, Αριστοτέλη, Σόλωνα, Θουκιδίδη, Πλούταρχο, Χίλωνα και Απολλώνιο]. Βεβαίως, η προσφορά των Σχολών του Νησιού δεν εξαντλείται μόνο στο εκπαιδευτικό τους έργο• μοναχοί, δάσκαλοι και μαθητές των Σχολών είναι, επιπλέον, σπουδαίοι συγγραφείς, χρονογράφοι και ιστορικοί.

Σ
Π
Ο
Υ
Δ
Α
Ε
Τ
Η
Ρ
Ι
Α

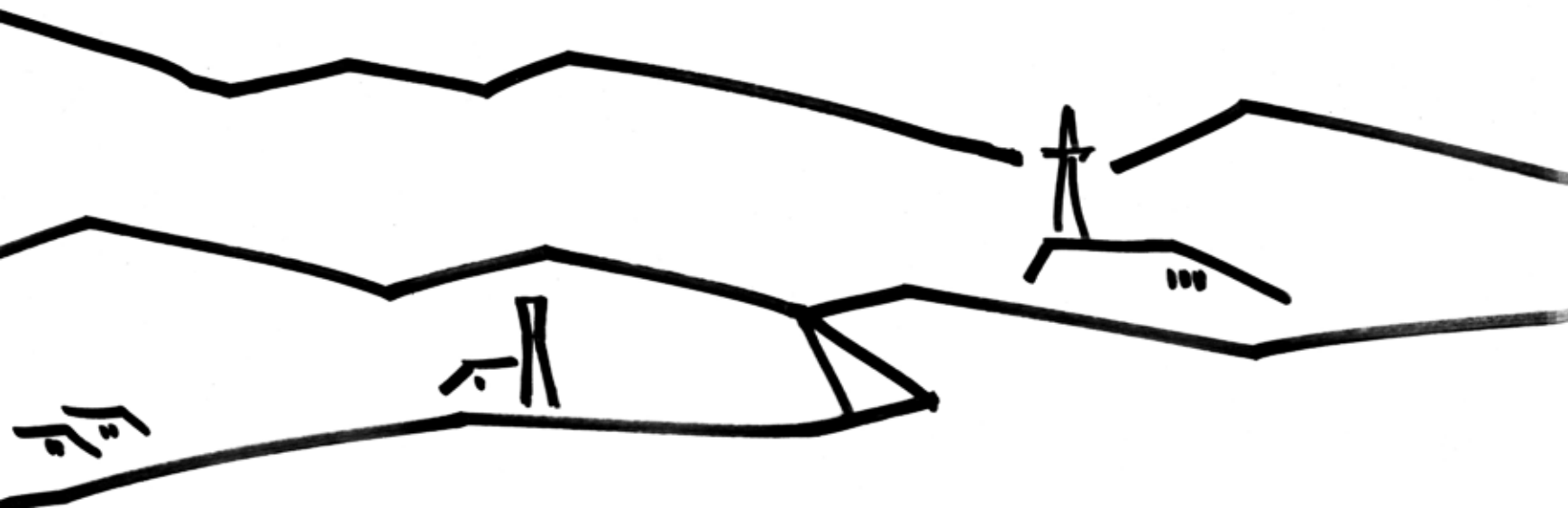

Χ
Α
Λ
Κ
Ο
Υ
Ρ
Γ
Ι
Α

Σπουδαία είναι και η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στα μοναστήρια και τις **συντεχνίες** της περιοχής• η λειτουργία και η διατήρηση των πρώτων οφείλεται, κατά ένα μεγάλο μέρος, στην ύπαρξη και την οργάνωση των δεύτερων. Σύμφωνα με τις ιστορικές αναφορές οι συντεχνίες αυτές [Συντεχνία των Τσαρουχάδων, Συντεχνία των Κρασοπούλων, Συντεχνία των Γουναράδων κ.α.] αναλαμβάνουν τις δαπάνες για την αποπεράτωση τμημάτων των μονών ή, σε πολλές περιπτώσεις, αναλαμβάνουν ακόμη και ολόκληρη την επιμέλεια τους. Ιδιαίτερος είναι ο δεσμός ανάμεσα στη **Συντεχνία των ψαράδων** και τις μονές, καθώς μοναχοί και Νησιώτες έχουν ως κύρια ασχολία τους το ψάρεμα.

_επιλογή θέματος

Η απόφαση σχεδιασμού ενός νέου **Μοναστηριού-Σπουδαστηρίου** στο Νησί κινείται πάνω σε δύο άξονες. Από τη μια πλευρά έχει να κάνει με την επιθυμία να καταστεί το Νησί εκ νέου **σημείο αναφοράς** για την ιστορική παράδοση του τόπου και από την άλλη πλευρά με την ανάγκη να διασωθούν οι **λαϊκές τέχνες** που αναπτύχθηκαν εκεί. Τα δύο αυτά σκέλη δεν είναι και ούτε θα μπορούσαν να είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους αλλά και με τον ίδιο τον τόπο. Η ζωή του Νησιού είναι άρρητα και άρρηκτα συνδεδεμένη με τη ζωή των μοναστηριών. Αρκεί μονάχα να παρατηρήσουμε πως στα δύο σπουδαιότερα μοναστήρια [Μ. Φιλανθρωπηνών και Μ. Ντίλιου] διαμένουν οικογένειες Νησιωτών που συντηρούν τα ιστορικά κτίσματα και τα κρατούν ανοιχτά για τους ελάχιστους επισκέπτες που γνωρίζουν την ιστορία τους. Η σκέψη, όμως, για ένα νέο μοναστήρι και πάλι δεν πηγάζει από παρελθοντολαγνεία. Αντιθέτως, έρχεται λίγο-πολύ σαν συνέχεια ενός δικτύου επεμβάσεων στα υπάρχοντα μοναστήρια του Νησιού. Ήδη, εδώ και δεκαετίες, λειτουργεί στη Μ. Αγ. Παντελεήμονα το Μουσείο του Αλή Πασά, ενώ η Μ. Μεταμορφώσεως έχει, επίσης, αποκατασταθεί ως συνεδριακό κέντρο. Αυτή τη στιγμή στη Μ. Ελεούσης πραγματοποιούνται αναστηλωτικές εργασίες με σκοπό τη μεταφορά εκεί του Αρχείου της Μητρόπολης Ιωαννίνων. Στην ουσία, η παρέμβαση που προτείνεται αποτελεί έναν νέο κόμβο στο δίκτυο αυτό, μια άλλη **«κιβωτό»** μέσα στην οποία θα αναγεννηθεί ο μοναστικός βίος του Νησιού, βίος που πηγάζει απ' τον τόπο και απευθύνεται πάλι πίσω σ' αυτόν.

Ακριβώς για το λόγο αυτό το νέο μοναστήρι αναφέρεται ως «Μοναστήρι-Σπουδαστήριο». Πυρήνας του σχεδιασμού του είναι ο **παιδευτικός του χαρακτήρας** που ενσωματώνει τις λαϊκές τέχνες του Νησιού, την ιστορική παράδοση των μοναστηριών ως «Φοιτητήρια», αλλά και τις μοναστικές πρακτικές εν γένει.

[ΟΙ ΛΑΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ]

Το ψάρεμα αποτελεί το βασικό επάγγελμα των νησιωτών. Από τις αρχές του 20ου αιώνα οι ψαράδες του νησιού οργανώνονται σε "αιτίες" (συντεχνίες) και ασκούν το επάγγελμα τους κυρίως ομαδικά με τις μεθόδους του "βόλου", του "γρύπου" ή του "κυνηγιού". Ψαράδες με δυνατό μάτι και παρατηρητικότητα ασχολούνται επίσης με το "καράκι". Τα δίχτυα που απαιτούνται για τη δουλειά πλέκονται από τους ίδιους τους ψαράδες και τις οικογένειές τους. Για την κατασκευή τους χρησιμοποιούν βαμβάκερο νήμα. Μετά το έλεος του πλεξιμάτος τα δίχτυα εμποτίζονται σε πευκέλυρο ώστε να πάρουν σκούρο χρώμα και να προστατευθούν από τους μύκητες.

ΨΑΡΕΜΑ

1 ΠΛΕΞΙΜΟ ΔΙΧΤΥΩΝ

Το γνέσιμο υπήρξε για πολλές δεκαετίες κύρια απασχόληση των γυναικών του νησιού. Από τις όχθες της λίμνης οι γυναίκες έκοβαν "καλάμι", "παπύρι", "φαθί" και "ρογκόζι" για να κατασκευάσουν χρηστικά αντικείμενα, όπως καπέλα, φάθες και καλαματιές. Η κοπή των καλαμιών αποτελεί για το φυσικό περιβάλλον της λίμνης διαδικασία ενεργητική αφού βοηθά στην οξυγόνωση του νερού και δημιουργεί ευνοϊκές για την αναπαραγωγή των ψαριών συνθήκες. Τα καλάμια κόβονται τον μήνα Μάιο, μήνα διακοπής του ψαρέματος.

ΚΑΛΑΜΙΩΝΕΣ

2 ΠΛΕΞΙΜΟ ΨΑΘΑΣ

[Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ]

Τα **μοναστήρια** του νησιού αποτελούν κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας το λίκνο για την παιδεία και τη λαϊκή τέχνη. Στους κόλπους τους διδάσκονται αγιογραφία, ξυλογλυπτική και κυρίως ασημοουργία και χαλκοουργία. Η χρήση του ασημιού στην οικονομική και κοινωνική ζωή της Ηπείρου αναπτύσσεται αδιάκοπα από την περίοδο αυτή και έπειτα. Η διάδοση της τέχνης συνδέεται στενά με το θεσμό της συντεχνίας (ιονάφι) που διατηρεί κλειστό χαρακτήρα και αυστηρά καθορισμένο καθεστώς μαθητείας (πρωτομάστορας-καλεφάς-τσιράκι). Οι τεχνικές κατεργασίας και διακόσμησης αποτελούν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Γιαννιώτικης τέχνης με προσήργιο την τέχνη των "φιλιγκραν".

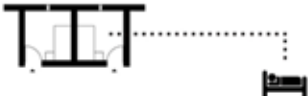

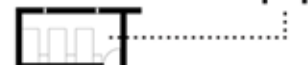

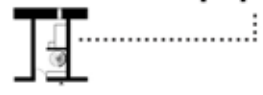
3 ΧΑΛΚΟΥΡΓΙΑ - ΑΣΗΜΟΥΡΓΙΑ

[ΜΟΝΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ]

4 ΚΗΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗ

A. [ΑΜΙΓΩΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΟΙ ΧΩΡΟΙ]

+13.00	ΞΕΝΩΝΕΣ				
		x	6		50
	min 				
	max 	x	1		16.5
ΧΩΡΟΙ ΥΓΙΕΙΝΗΣ					15
ΑΡΧΟΝΤΑΡΙΚΙ					13.5
ΔΙΟΙΚΗΣΗ					25
+10.00	ΚΕΛΙΑ				
		x	10		126.5
		x	1		13.5
ΤΡΑΠΕΖΑ					150
ΑΡΤΟΠΟΙΕΙΟ-ΚΟΥΖΙΝΑ					180
ΧΩΡΟΙ ΥΓΙΕΙΝΗΣ					41.5
ΒΟΗΘΗΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ					180
ΑΡΧΕΙΟ					45

Β. [ΚΑΘΟΛΙΚΟ]

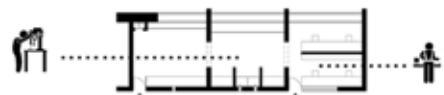
+13.00

ΚΑΘΟΛΙΚΟ 125

Γ. [ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ]

+13.00

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΑΕΝΜΟΥΡΓΙΑΣ-ΧΑΛΚΟΥΡΓΙΑΣ

90

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΚΗΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ

30

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΨΑΘΑΣ-ΔΙΧΤΥΟΥ

30

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

20

ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

17

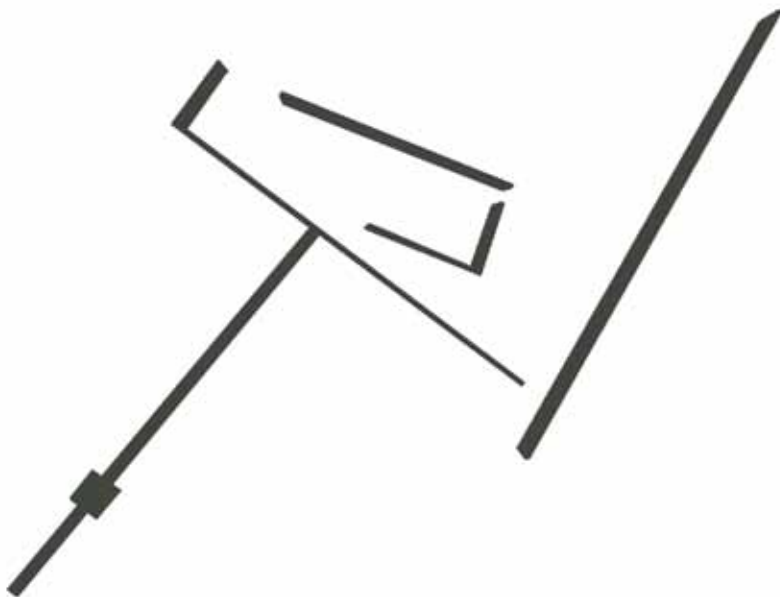
ΧΩΡΟΙ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

30

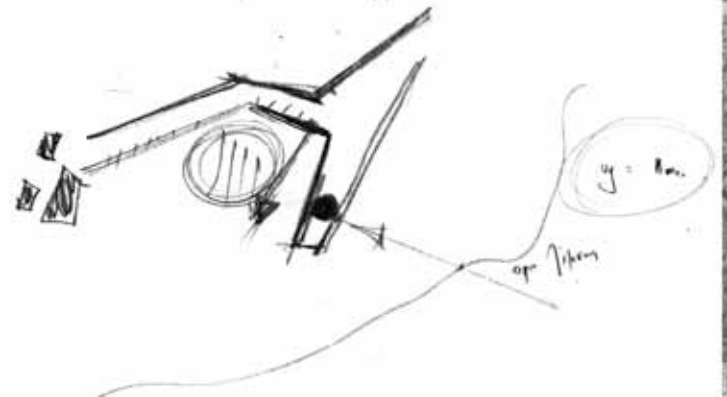
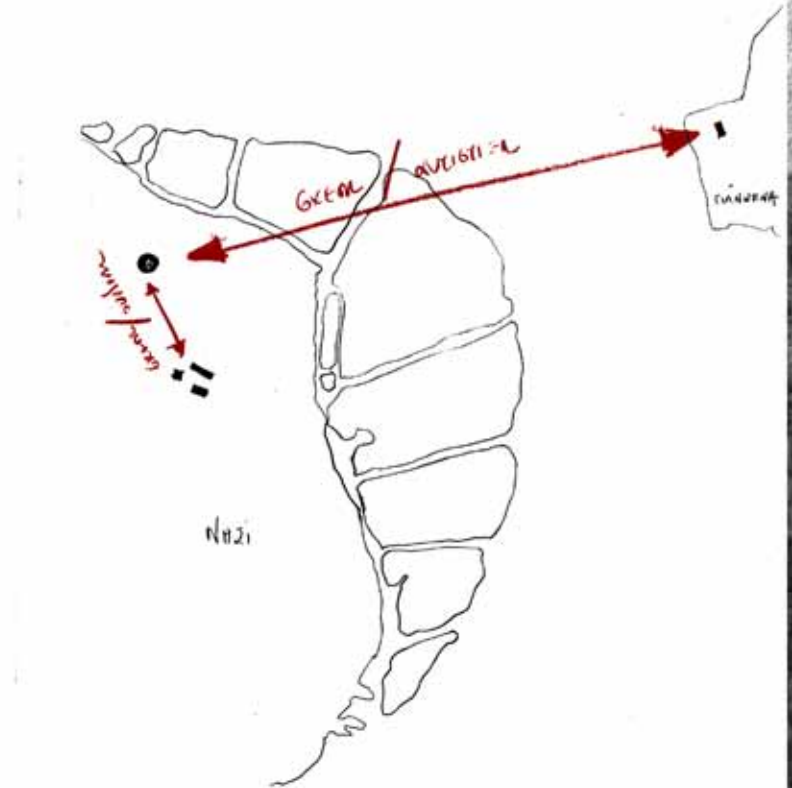
ΣΥΝΟΛΟ

1230.5

_συνθετική διαδικασία

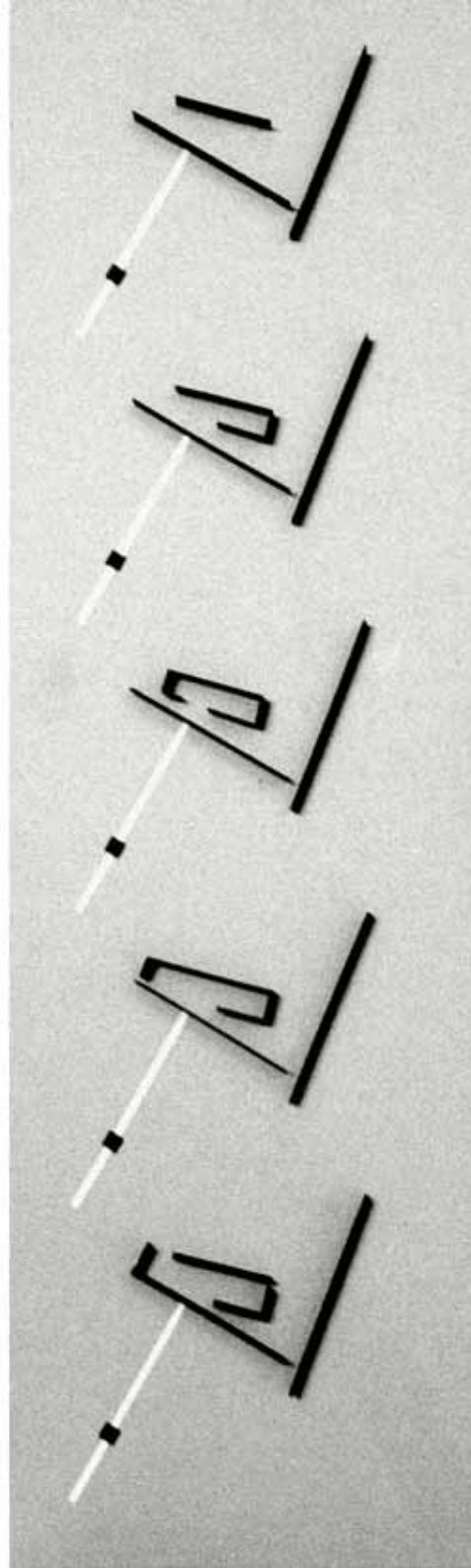
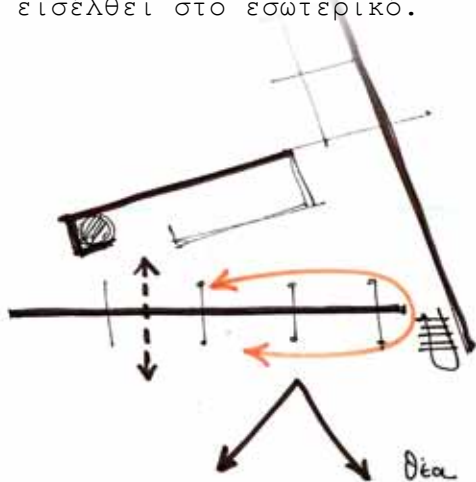
Οι παρατηρήσεις που αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο συμπυκνώνουν το σύνολο των **εργαλείων** και οδηγών που χρησιμοποιήθηκαν κατά τον σχεδιασμό του μοναστηριού, ξεκινώντας ήδη από την επιλογή της θέσης του. Η περιοχή παρέμβασης αποτυπώνεται γεωγραφικά ως μια **νησίδα γης** πάνω στο νησί που μοιάζει να αποτελεί, κατά κάποιον τρόπο, το απώτερο σημείο. Ωστόσο, η θέση της και η σχέση της με τον τόπο είναι περισσότερο διαλεκτική απ' όσο αρχικά φαντάζει. Από τη μια πλευρά, η νησίδα αυτή συστρεφόμενη προς τα μέσα έρχεται να **συνομιλήσει** με τα υπόλοιπα μοναστήρια και ,δυσνητικά , να συνεχίσει την πορεία που κινείται στον άξονα τους [«φρύδι»], ούτως ώστε αυτή να καταλήξει, πλέον, στο νέο άκρο. Από την άλλη πλευρά, η σχέση της με την πόλη είναι πλήρως μετωπική, γεγονός που ενισχύει ακόμη και ως υπαινιγμό τα δίπολα της μακραίωνης συμβίωσης ανάμεσα στους δύο τόπους ,αναγοντάς τα σε **σύμβολα ετερότητας** [«Καστροπολιτεία-Μοναστική κοινότητα» , «Μιναρές-Καμpanαριό»].

χαράξεις

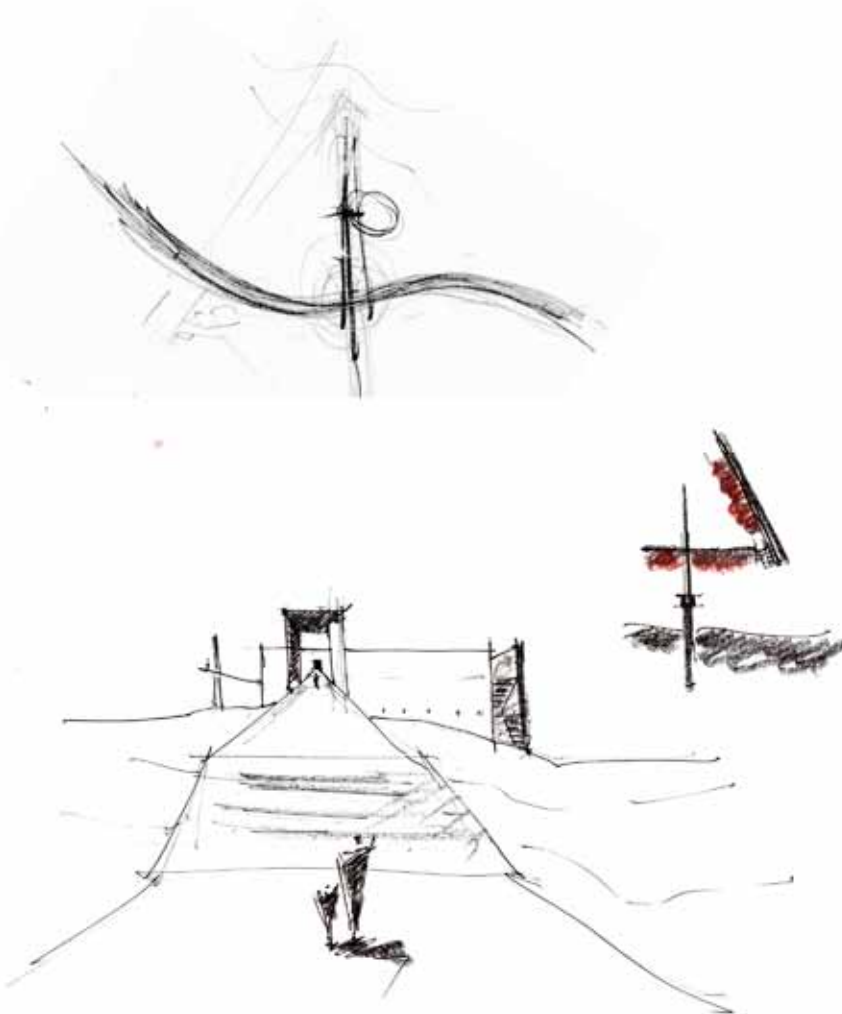
Οι δύο αυτές σχέσεις μετατρέπονται συνθετικά σε **άξονες**. Η πορεία στο «φρύδι» και το **μέτωπο** στην πόλη γίνονται, εδώ, κύριες συνθετικές γραμμές που ενισχύουν τις τοπολογικές γραμμές του εδάφους και ορίζουν το σύνολο. Σ' αυτές προστίθεται ο άξονας **Ανατολής-Δύσης** ως κεντρική συνιστώσα του θέματος κι ,έτσι, η σύνθεση οργανώνεται σύμφωνα με τα τρία αυτά μέρη. Οι κτιστοί, δηλαδή, όγκοι γατζώνονται ή και περιέχονται στην αγκαλιά των συνθετικών γραμμών που μεταφράζονται δομικά σε πέτρινα τοιχία.

Βασικό στοιχείο της σύνθεσης αποτελεί εξ' αρχής και η **κύρια πορεία εισόδου** από την λίμνη, η οποία υλοποιεί τη σχέση του υγρού στοιχείου με τη χέρσα γη και τη μετάβαση από τον φυσικό και απότο κόσμο στον πνευματικό. Η πορεία γεννάται σε ένα πρώτο νοηματικό επίπεδο από τους καλαμιώνες της λίμνης που δημιουργούν το πέρασμα προς τον μάλω, ενώ πραγματώνεται σε δεύτερο επίπεδο ως μια γραμμική διαδοχή που τρυπά το μέτωπο προς την πόλη για να εισέλθει στο εσωτερικό.

η πορεία της κύριας εισόδου

Η επίλυση της πορείας της κύριας εισόδου αποτέλεσε μια κοπιώδη αναζήτηση. Η ταυτόχρονη ανάγνωση των άκρων της ως εκφράσεις δύο ανεξάρτητων χωρικών συνθηκών [κάτω όριο-λίμνη, πάνω όριο-κατώφλι] αλλά και ως συνδυαστικά στοιχεία ενός γραμμικού άξονα, αποτυπώνει την **ιδιότυπη** συνθήκη παραγωγής της.

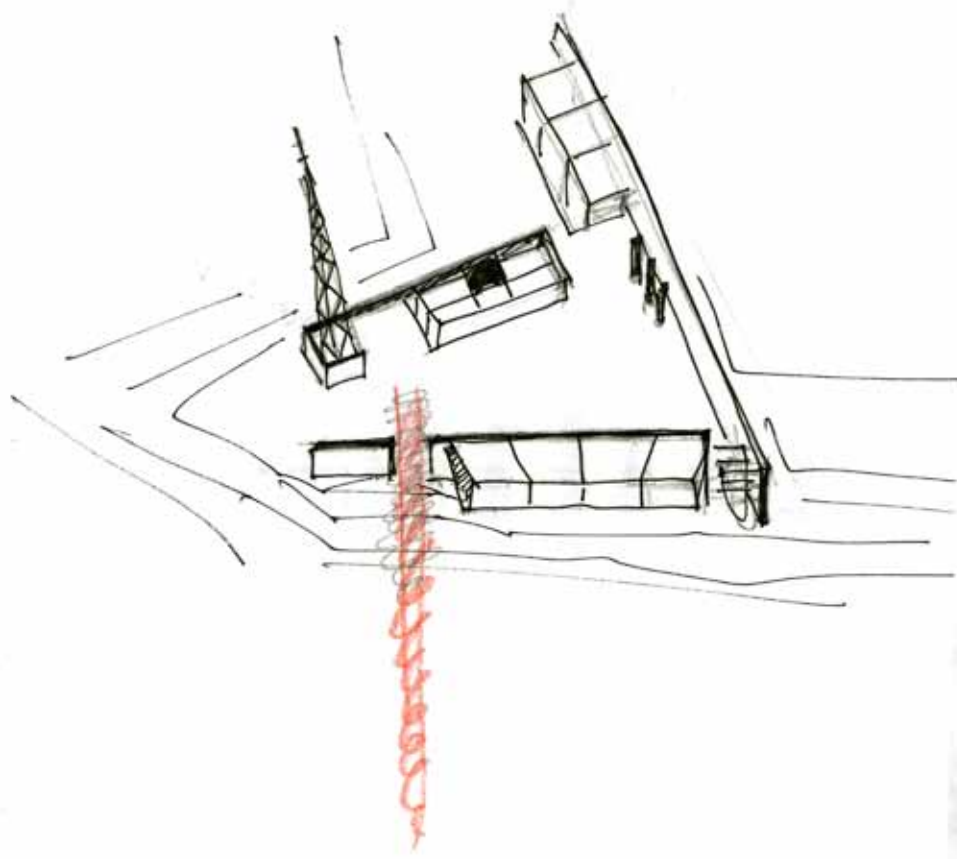

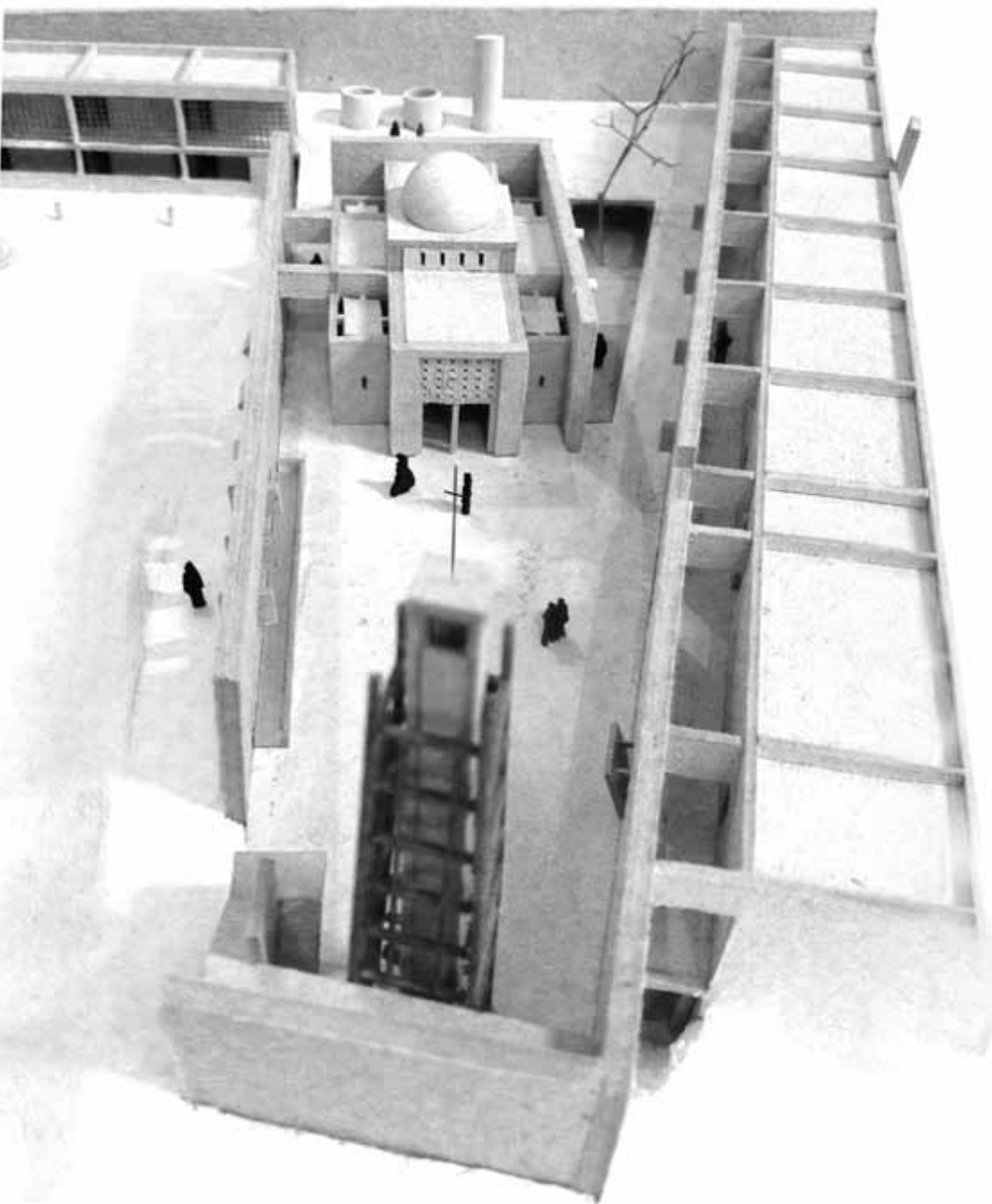
ΚΑΤΩ ΟΡΙΟ-ΛΙΜΝΗ

Η πορεία γεννάται ήδη μέσα από το νερό. Η σχέση της, ωστόσο, με τη γη μοιάζει να μην μπορεί να είναι αδιάσπαστη. Η ακτογραμμή λειτουργεί ανάμεσά τους ως όριο και το βραχάδες μέτωπο των τεσσάρων μέτρων επιφορτίζει τη συνθήκη του διαχωρισμού. Βρισκόμαστε, λοιπόν, μπροστά σε ένα σκληρό όριο που εμποδίζει τη φυσική συνέχεια της πορείας, αλλά και που την ίδια στιγμή αποτελεί το σημείο-κόμβο που δύναται να την πραγματώσει. Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής, ως επίλυση τίθεται η δημιουργία ενός κάθετου σημείου υπό την μορφή πύλης, το οποίο έρχεται να παραλάβει την κίνηση από χαμηλά και να την μεταφέρει ψηλά ώστε αυτή διαδοχικά να φτάσει στο πέρας. Σε ένα συμβολικό επίπεδο η πύλη μεταφράζεται ως η αφετηρία της μετάβασης, το σημείο της ελεύθερης επιλογής από το οποίο αρχίζει εμπειρία του μοναστηριού.

ΠΑΝΩ ΟΡΙΟ- ΚΑΤΩΦΛΙ

Ο άξονας της εισόδου σχεδιάζεται ταυτόσημος με τον μνημειακό άξονα της σύνθεσης. Αυτό σημαίνει πως λειτουργεί όχι μόνον ως διαδικασία **μετάβασης** από ένα ευρύ εξωτερικό σε ένα στενό εσωτερικό αλλά και ως διαδικασία μύησης προς μια τελετουργία που βρίσκει την πραγμάτωσή της στο καθολικό. Η είσοδος, δηλαδή, αποτελεί το **κατώφλι**, τον ενδιάμεσο χώρο που μετέχει ως τόπος στην εμπειρία του χωρικού νοήματος και που προετοιμάζει το πέρασμα προς αυτό, σωματικά και νοητικά. Με τη σειρά του, το καθολικό αποτελεί τον πυκνωτή του νοήματος και οφείλει, με τους όρους αυτούς, να νοηθεί ως ολότητα και, μάλιστα, καταληκτική. Η διερεύνηση μιας τέτοιας ολότητας σταδιακά απομακρύνεται από την αντιμετώπιση του καθολικού ως αυθύπαρκτου χώρου. Αντίθετα, ερευνάται, εδώ, η ιδέα της **«περιέχουσας δομής»**, στην οποία το καθολικό μαζί με το καμπαναριό αποτελούν μια ενότητα, έναν χώρο ζωής στους κόλπους του οποίου καταλήγει η πορεία εισόδου.

Μαζί με την έννοια της «περιέχουσας δομής» ανακύπτει και η έννοια του υπαίθριου χώρου. Ο υπαίθριος χώρος δεν αντιμετωπίζεται, εδώ, ως το αρνητικό του κτιριακού όγκου αλλά ως **πυρήνας** του θέματος, ως ο χώρος που ζωοποιεί με την παρουσία του τα κτίρια που τον περιβάλλουν. Κάθε επίπεδο υπαίθριου χώρου αποκτά ως μέρος της σύνθεσης ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην σταδιακή οικειοποίηση του μοναστηριακού χώρου και στην αναγωγή του, εν τέλει, σε ευρύτερο όλον.

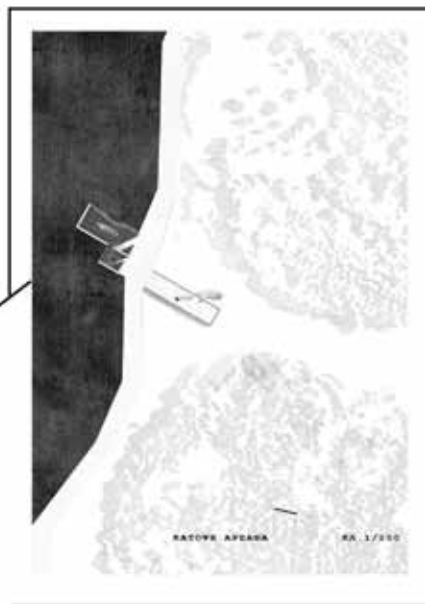
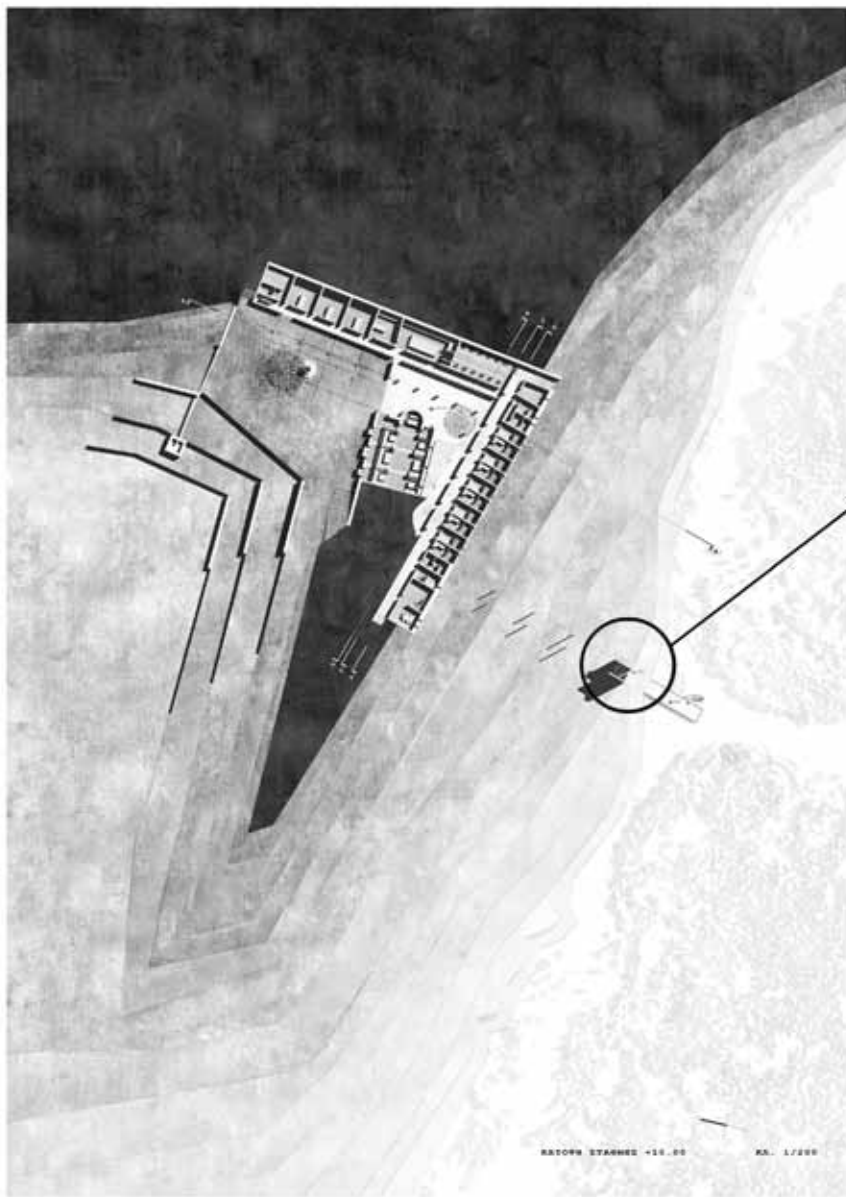
_σχέδια

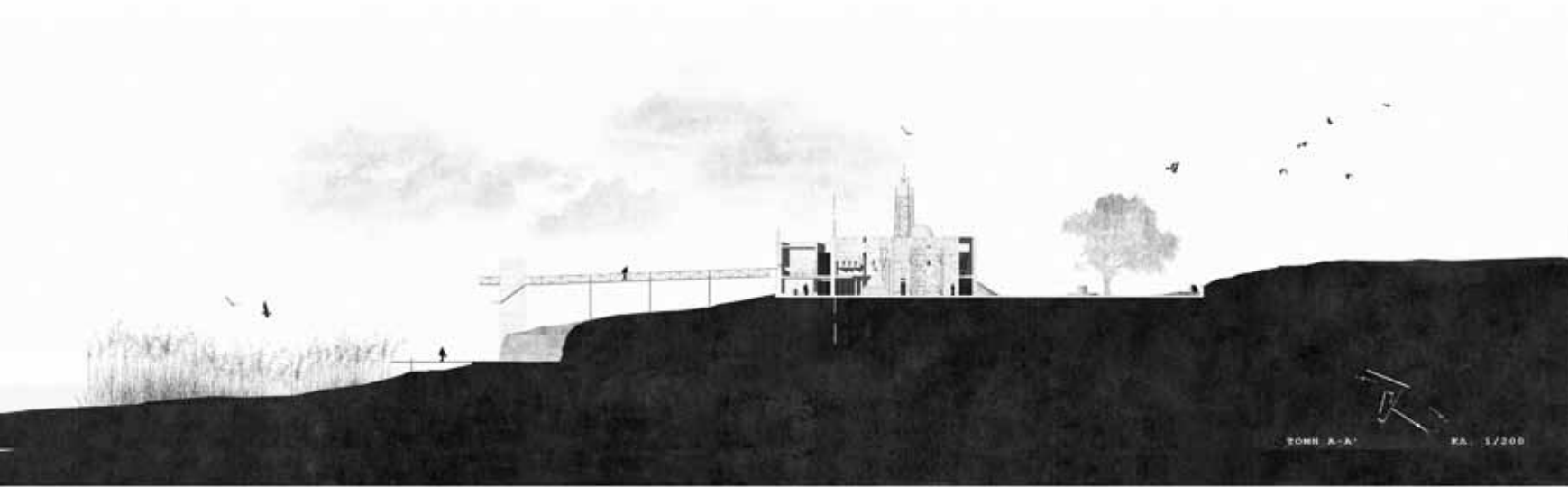

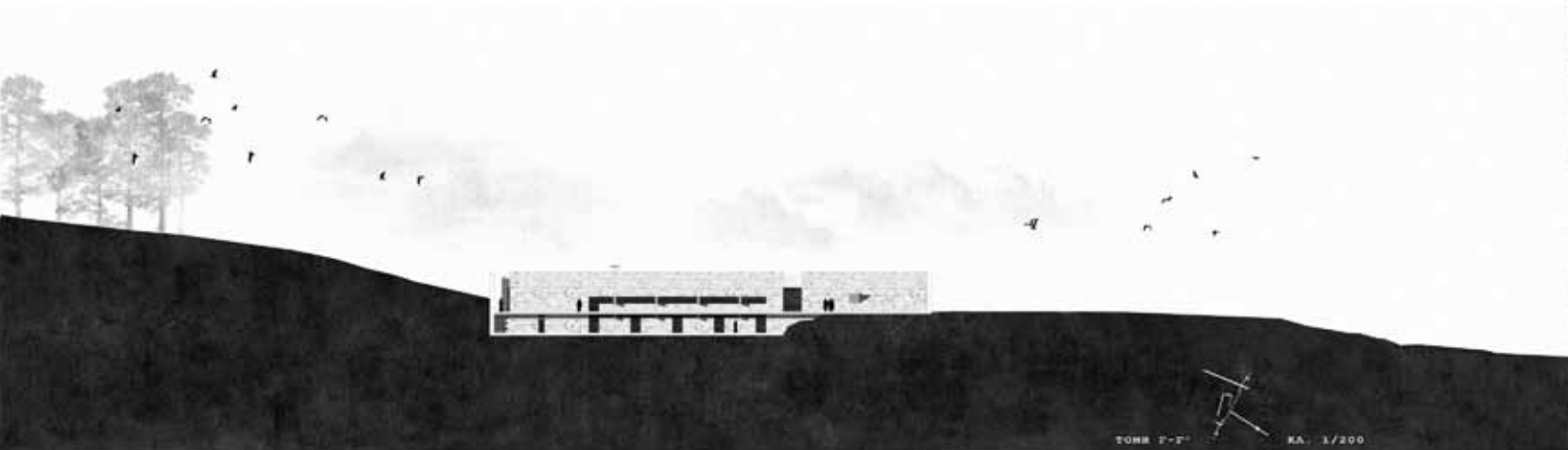

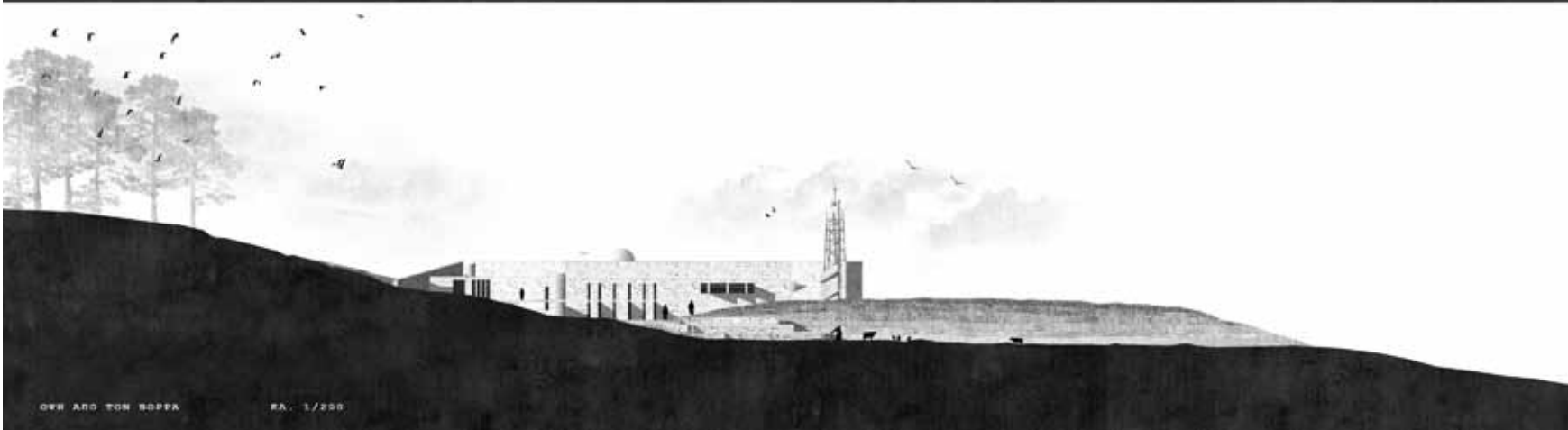
КАТОВЕ СТАНОВЕ 415.00 МА. 1/500

όψεις

καθολικό

Σ

